

Belaunaldi arteko harremanak: unibertsitateko curriculuma aberasteko bide

Intergenerational relations as a way of university curricular enrichment

Amaia Eiguren Munitis^{1*}, Naiara Berasategi Sancho¹, José Miguel Correa Gorospe²,
Maitane Picaza Gorrotxategi¹

¹ Didaktika eta Eskola Antolakuntza Saila. Bilboko Hezkuntza Fakultatea (UPV/EHU)

² Didaktika eta Eskola Antolakuntza Saila. Hezkuntza, Filosofia eta Antropologia Fakultatea (UPV/EHU)

LABURPENA: Medikuntzaren arloan egindako aurrerapenak direla eta, pertsonen bizitza-luzera handitzen ari da. Errealitate berri horrek gizarte- eta belaunaldi-aldaketak dakartzak berekin, eta horrenbestez, belaunaldien arteko distantzia. Gogoeta horiek kontuan hartuta, belaunaldien arteko harremanek zeregin garrantzitsua dute gizarte-kohesio handiagoa sustatzeko orduan, belaunaldien artean espazio partekatuek sortuz belaunaldien arteko urruntasuna murrizteko. Belaunaldien arteko harremanak erraztuko duten espazio berrien sorkuntzak unibertsitateko ikasleengan izan ditzaketen eraginetan arakatzeko asmoz, ikerketa honen helburu nagusia da Bilboko Hezkuntza Fakultatean Hartu Emanak erakundearekin batera 2019/2020 ikasturtean antolatutako belaunaldi arteko topaketetan parte hartu duten ikasleen ahotsak jasotzea. Helburu hori lortzeko, metodologia kualitatiboa erabili da, aztergaiaren ulermen holistikoa eta soziala ahalbidetu duena. Era berean, ikuspegi gogoetatsua garatu da hausnarketa introspektiboen bidez parte-hartzaileen ahotsak bilduz ($n = 17$). Emaitzen arabera, unibertsitate testuinguruan gauzatzen diren belaunaldi arteko esperientziek ikasleengan eragin positiboa dute, ikasketa-prozesua eta curriculuma aberasten baitute eta gizarte-kohesioa ahalbidetu.

GAKO-HITZAK: unibertsitate-mailako ikasketak, ikaskuntza aktiboa, eskolaren eta komunitatearen arteko harremana, gizarte-hezkuntza, curriculuma.

ABSTRACT: *Advances in the field of medicine are increasing the longevity of people. This new reality implies social and generational changes and thus the widening of the generation gap. With these considerations in mind, intergenerational relationships play an important role in promoting greater social cohesion, creating shared spaces between generations to reduce the generational gap. With the aim of investigating the effects that the creation of new spaces that facilitate intergenerational relationships can have on university students, the main objective of this research is to collect the voices of students who have participated in the intergenerational meetings organized in the Faculty of Education of Bilbao in the academic year 2019/2020 together with the Hartu Emanak association. In order to achieve this objective, a qualitative methodology has been chosen, which has allowed a holistic and social understanding of the object of study. Likewise, a reflective vision has been developed through introspective reflections by collecting the voices of the participants ($n = 17$). The results show that intergenerational experiences carried out in the university context have a positive impact on the students, enriching the learning process and the curriculum and allowing social cohesion.*

KEYWORDS: *University education, active learning, school-community relationship, social education, curriculum.*

* **Harremanetan jartzeko / Corresponding author:** Amaia Eiguren Munitis. Didaktika eta Eskola Antolakuntza Saila. Bilboko Hezkuntza Fakultatea. Sariena auzoa, z/g (48940 Leioa). – amaia.eiguren@ehu.eus – https://orcid.org/0000-0001-5960-9994

Nola aipatu / How to cite: Eiguren Munitis, Amaia; Berasategi Sancho, Naiara; Correa Gorospe, José Miguel; Picaza Gorrotxategi, Maitane (2022). «Belaunaldi arteko harremanak: unibertsitateko curriculuma aberasteko bide». *Tantak*, 34(2), 147-167. (https://doi.org/10.1387/tantak.23850).

Jasotze-data: 2022/08/03; Onartze-data: 2023/04/12.

ISSN 0214-9753 - eISSN 2444-3581 / © 2022 UPV/EHU

Lan hau Creative Commons Aitortu-EzKomertziala-LanEratorririkGabe 4.0 Nazioartekoa lizentzia baten mende dago

1. SARRERA

Biztanleriaren adintzeak populazio piramidean duen eragina mendeetan zehar ezaguna izan den arren, XXI. mendearen ezaugarri nabaria da. Historian aurretik ezagutu gabeko egoera demografiko hau arlo politikoan, sozialean eta osasunean kezka handia sorrarazten ari da (Herce, 2016; Latorre, 2019; Munduko Osasun Erakundea, 2010, 2015; Otero *et al.*, 2004; Pérez, 2010).

Batik bat medikuntzaren aurrerapenak direla medio, hurrengo urteetan 60 urte edo gehiago duten pertsonen batez bestekoa asko hasiko da. Izan ere, mundu-mailan 60 urte baino gehiago duen biztanleria arinago hazten ari da ugalkortasunaren eta biztanleriaren batez besteko beherakada dela eta. Fenomeno hau mundu-mailan biztanleriaren adintzea edo *population ageing* izenez ezagutzen da (Nazio Batuak Erakundea, NBE, 2017). Hura neurtzeko bi elementu elkartzen dira; alde batetik, jaiotze-tasaren beherakada, eta bestetik, jaiotzean izandako bizi-itxaropera. Bi eragile horiek mendebaldeko gizartearen adintzearen iturburu dira (NBE, 1995; Osasun eta Herri Administrazio Saila, 2005, Munduko Osasun Erakundea, 2016). Horrenbestez, azken urteetako ugalkortasun-tasen beherakadak ez du soilik mundu-mailako populazioaren beherakadan eragina: populazioaren adintzean du eragin nabarmenena. Mundu-mailan, 65 urtetik gorako biztanleria gainerako biztanleria-segmentuak baino azkarrago hazten ari da. *2019 Revision of World Population Prospects* [Munduko populazio-prozesuen berrikuspena 2019] (NBE, 2019) txostenaren datuen arabera, 2050ean, munduko sei pertsonatetik batek 65 urte baino gehiago izango du (biztanleriaren % 16). Hain zuzen ere, 2050erako, European eta Ipar Amerikan bizi diren lau pertsonatetik batek 65 urte edo gehiago izan ditzake. 2018an, historian lehen aldiz, 65 urteko edo gehiagoko pertsonak bost urtetik beherako haurren kopurua gainditu zuten mundu osoan. Beraz, mundu-mailako 60 urte baino gehiagoko biztanleria urtero % 3 hazten ari da, eta hurrengo urteetara begira, NBEk (2017) plazaratu zuen bezala, biztanleriaren adintzearen fenomeno saihestezina izango da azken hamarkadetan, besteak beste, gertatu den jaiotza-tasen beherakada dela eta.

Espanian 2019an plazaratutako datuek ere joera berari jarraitzen diote. Abellan *et al.* (2019) autoreek *Un perfil de las personas mayores en España 2019. Indicadores estadísticos básicos* [Pertsona nagusien perfila Espainian 2019. Oinarrizko adierazle estatistikoak] txostenean plazaratzen duten bezala, errolda jarraituaren datu estatistikoaren arabera, 2019ko urtariraren lehen 9.057.193 adineko (65 urte edo gehiagokoak) zeuden Espainiako estatuan, biztanleria osoaren % 19,3. Txostenean bertan aipatzen den bezala, Euskal Autonomia Erkidegoa (aurrerantzean, EAE) da, Asturias, Gaztela eta Leon, Kantabria eta Aragoirekin batera pertsona adindu gehien duen estatuko autonomia-erkidegoa, gaur egun biztanleriaren % 22,3k 65 urte baino gehiago baitu.

EAEko testuinguruari erreparatuz, Euskal Estatistika Erakundeak (Eustat, 2017), plazaratutako biztanleriaren proiektzioaren emaitzen inguruko datuen arabera, 2018. urtean 60 urte eta gehiagoko biztanleriaren hazteko joera jarraitua izan da. Horren adibide da 60 urte baino gehiago duten pertsonak 2018an 622.100 izatetik 2031n 779.900 izatera igaroko dela.

Beraz, azken hamarkadetan sorturiko aldaketa soziodemografikoei eta aurrerapen teknologikoei agerian uzten dute etengabe aldatzen ari dela gizartea (Bauman, 2003). Hori dela eta, babesgabetasun-egoeran dauden kolektiboak zaurgarritasun handiagoa pairatzeko arriskuan aurkitzen dira. Zaurgarritasun-egoeran dauden kolektiboen artean aurkitzen dira, izan ere, adinduak eta gazteak.

Alde batetik, gaur egungo adineko pertsonen errealitatea orain arte bizitakoarekin alderatuz desberdina da. Gizartearen indibidualismoa dela eta, bakardade-egoerak areagotuz joan dira (Bermejo, 2016; López eta Díaz, 2018; Rueda, 2018), eta adinduen osasunean ere eraginak sortzen dituzte (Garza-Sánchez *et al.*, 2020). Hala ere, adinduak gaitasunez eta esperientziaz beteriko pertsonatzat hartu beharrean, adintzea arazo bezala ulertzen da maiz. Ondorioz, adineko pertsonak zokoratu egiten dira sarri (Eurobarometer, 2012), eta gizartearen egunerokotasunaren funtzionamendutik kanpo uzten dira (Hatton-Yeo *et al.*, 2001).

Bestalde, gaur egungo gazteen errealitatea ere guztiz aldatu da. Hainbat familiaren mugikortasunaren ondorioz eta familia egituren aldaketen ondorioz, belaunaldi arteko (aurrerantzean BA) kontaktuak urritu egin dira (Mead, 1970; Reyes-Palau, 2014). Belaunaldi desberdinen harreman tarteak gero eta handiagoak dira; kulturak, sinesmenak, ohiturek, migrazioak eta abarrek gizartea aldatzen baitute. Horrenbestez, kohesio eta inklusio soziala sustatzea gaur egungo erronka garrantzitsua da (Guillen *et al.*, 2016).

Testuinguru honetan, berebiziko garrantzia hartzen dute BA erlazioak sustatzen dituzten esperientziak. Esperientzia horien bitartez, belaunaldi desberdinen arteko distantzia murrizten da elkarren arteko erlazioa eta laguntza sustatuz (Dumont, 2017; Heydon eta O'Neill, 2014; Sehrawat eta Jones, 2015; Varvarigou *et al.*, 2011; Whiteland, 2013). Belaunaldi desberdinen kontaktuen ondorioz eragin desberdinak lor daitezke, bai parte hartzaileentzat bai eta komunitate osoarentzat ere, kohesio soziala eta inklusioa sustatuz (Kaplan *et al.*, 2017).

BA harremanetan oinarritutako esperientzien sorrera Estatu Batuetako 60ko hamarkadako hainbat mugimendutan kokatzen da. Margaret Mead antropologoak (1970) belaunaldi ezberdinen arteko harremanak hartu zituen abiapuntutzat, eta sailkapen kultural bat egin zuen. Hori dela eta, gizartean BA haustura baten ebidentzia ondorioztatu ahal izan zuen. Haren azterlanen arabera (Mead, 1970), BA goranzko distantziak ondorio negatiboak dakartza kulturaren eta balioen transmisioan. Egoera horren aurrean, BA hainbat esperientzia gauzatzen hasi ziren, herritarren parte-hartze akti-

boa sustatuz gizarte-koehesio handiagoa lortzeko helburu nagusiarekin (Kaplan, 2001; Sánchez, 2007).

BA praktika sozialak agertzen eta garatzen diren gizartearen izaeraren isla dira, bai eta gizartearen banaketa-, birbanaketa-, truke- eta elkarrekikotasun-sistemen logikaren isla ere (Foessa Fundazioa eta Caritas Espainia, 2019). Nahiz eta elkartasun kontzeptualizazioa soziologiaren alorretik etorri (Durkheim, 1893,1957), BA elkartasunak funtsezko zeregina du pertsonen ongizate emozional eta fisikoan (Merz *et al.*, 2007). Hortaz, elkartasuna testuinguru sozialean kokatzen den gizarte-koehesioaren aldeko fenomeno moral bat da (Merz *et al.*, 2007; Wagner, 2001).

Kontzeptua gaur egungo errealitatera bertaratuz, esan daiteke existitzen dela belaunaldi desberdinen arteko elkartasun-beharrizan bat koehesio soziala ahalbidetzeko (Hatton-Yeo *et al.*, 2001). Puga eta Rodriguez (2019) autoreek aipatzen duten bezala, maila mikrosozialean funtzionatzen jarraitzen du BA arteko elkartasun-kontratuak, «Gaur zu zaintzen zaitut (bihar?) zu nitaz arduratu zaitezten» lelopean. Izan ere, belaunaldi desberdinen arteko elkartasunaren definizioari erreparatuz, ikus daiteke komunitatea eta gizartea oro har partekatzen duten belaunaldi desberdinetako pertsonak elkarrekiko laguntzaren beharraren kontzientziazioa barneratzen dutela: «intergenerational solidarity can be defined both as the actual mutual support between generations and as an awareness and a sense that generations should do so» [Belaunaldien arteko elkartasuna honela defini daiteke: belaunaldien arteko elkarrekiko benetako babesa eta belaunaldiek hori egin behar dutelako kontzientzia eta zentzua] (Thijssen, 2016, 2. or.).

Horrenbestez,, gizarte-mailan belaunaldi desberdinek elkarren beharra dutelako premisatik abiatuz, BA distantzia murrizten duten esperientziak beren lekua hartzen dute koehesio soziala sustatzeko (Cobo eta Codina, 2008). Horrenbestez, BA esperientziak ez dira ikaskuntza-programa soilak, adinekoak gizartean sartzen laguntzen baitute, herritarren parte-hartzea sustatuz eta ahalduz-prozesuan lagunduz (Del Gobbo *et al.*, 2017).

Belaunaldi ezberdinen arteko elkarbizitza da gaur egungo gizartearen erronketako bat. Ildo horretan, Nazio Batuen Erakundeak (NBE, 2002) adin guztietako gizartearen ideia garatu zuen adintzeari buruzko bigarren mundu biltzarrean. Zehazki, egindako adierazpen politikoaren 16. artikuluan BA esperientzien garrantzia aipatzen da: «Reconocemos la necesidad de promover la solidaridad intergeneracional y las instituciones, teniendo siempre en cuenta las necesidades de las personas menores y mayores y alentando las relaciones recíprocas» [Belaunaldien arteko elkartasuna eta instituzioak sustatzeko beharra aitortzen dugu, betiere adingabeen eta adinekoen premiak kontuan hartuta eta elkarren arteko harremanak sustatuz] (NBE, 2002, 4. or.).

1.1. Belaunaldi arteko esperientziak: hainbat adibide

Azken urteotan, gizartearen aniztasuna dela medio, BA esperientziak gora egin dute. Nazioarte-mailan, Estatu Batuetan hainbat esperientzia aurkitu genitzake. Esate baterako, famatua bilakatzen ari den Seatlen kokaturiko *Providence Mount St. Vincent* eta *Intergenerational Programming* [Belaunaldien arteko programazioa] proiektua. Proiektu horren funtsa BA elkarbizitza esperientzien partekatzea da, adin nagusikoen egoitza barruan haur-hezkuntzako zentro bat kokatuz eta BA komunitatea sortzeko aukera askotarikoak eskainiz. Bestalde, azpimarratzekoa da *Bridges Together INC.* erakundeak Estatu Batuetan egiten duen lana BA esperientziak sustengatzeko artearen eta zientziaren bidez, BA konpromisoa sustatuz.

Europa-mailan, *TOY: Together Old and Young* [Batera adindu eta gazte] plataformak abian dauden esperientziak biltzen ditu. Adibidez, plataformak ikusgai jartzen du hainbat herrialdetan bultzatutako *TOY for Inclusion* [Batera adindu eta gazte inklusioaren alde] proiektua, zaurgarritasun-egoeran dauden ume eta gazteekin egindakoa. Bestalde, webgune espezializatuak ere existitzen dira, hala nola, *Lifelong Learning Platforms, Innovative education in the field of intergenerational cooperation support* [Etengabeko ikaskuntzarako Plataformak, hezkuntza berritzailea belaunaldien arteko lankidetzaren laguntza arloan] edota *Together tomorrow* [Bihar elkarrekin]. Webgune horietan, jende guztiarentzako sarbide libreko BA jardueren baliabideak eta adibideak eskaintzen dituzte, jarduera-eredu gisa balio dutenak eta horiek abian jartzea sustatzen dutenak. Gainera, badute etengabeko ikaskuntzaren atal bat ere, non hezkuntza-sektoreetako eragileek praktika berritzaileak trukatu eta prestakuntza espezifikoak eskuratu dezaketen, BA programa egituratuak abian jartzen laguntzeko.

Estatu-mailan, 2018. urtean Granadako Unibertsitateak eta Macrosad kooperatibak sorturiko hitzarmen batetik abiatuta, *Cátedra Macrosad de Estudios Intergeneracionales* [Macrosad Belaunaldi Arteko Ikasketen gaineko Katedra] sortu zen. Katedra BA ikasketen eta BA praktikaren arteko ezagutza etengabe transferitzeko plataforma da. Xedea BA harremanak sustatzea da, komunitatearen ongizate eta aurrerapen sozioekonomikoa bultzatzeko bitarteko gisa. Katedraren lelopean, 2018ko irailean sortzen da Alboroten (Granada) Espainia-mailako lehen BA zentroa ere, non, Estatu Batuetatik datorren ereduari jarraituz, haur-hezkuntzako haurrek adinduen egoitzen barruan espazioak partekatzen dituzten, hezkuntza prozesu partekatutak bultzatuz.

EAEEn ez dago harremanak intentsitate-maila horretan lantzen dituen esperientziarik. Egon badaude BA esperientziak, baina belaunaldi desberdinen arteko kontaktuak intentsitate baxuagokoak dira. Testuinguru horretan kokatzen da, adibidez, Aspaldiko fundazioak duen proiektua, non adin nagusiko pertsonak presoekin lan egiten duten aisialdi terapeutikora bide-

ratutako ekintzak burutuz (adibidez, antzerkiak, eta abar); Hartu Emanak erakundeak Barakaldoko Udalarekin batera lidergoa duen *Barakaldo atzo* programa, non Hartu Emanak-eko adinduak ikastetxeetara hurbiltzen diren Barakaldoko historia azaltzera lehenengo pertsonan; Gasteizko Udaletxeak Adineko Zentro Soziokulturaletan eskaintzen dituen BA harremanak estutzeko *Harremanak Ehunduz* programak, non zenbait ekintza eskaintzen diren umeekin eta gazteekin; edota Matia Fundazioak Gipuzkoako hainbat ikastetxerekin batera bultzatzen dituen intentsitate desberdineko esperientziak, besteak beste.

1.2. Belaunaldi arteko espazio partekatuak unibertsitatearen testuinguruan

Hezkuntza formalaren esparrua testuinguru ezin hobea bihur daiteke belaunaldien arteko harremanak eta esperientziak garatzeko (Kaplan, 2001). Horrenbestez, hainbat egileren hitzetan, hezkuntza formalaren esparruan lantzen diren BA esperientziek horietan parte hartzen duten ikasleen alderdi psikologikoan, psikosozialean eta akademikoan eragiten dute. Horrela, BA esperientzietan parte hartzean gizarte-trebetasunak garatzen dira (Marx *et al.*, 2004).

Kaplan (2001) autorearen hitzak dakarzkigu hona: «initiatives enhance and reinforce the educational curriculum, contribute to student learning and personal growth, enrich the lives of senior adult participants, and have a positive impact on the surrounding communities» [Esperientziek hezkuntza-curriculuma aberasten dute, ikasleen ikasketa eta bizitza pertsonaleko prozesua garatzen laguntzen dute, adinduen bizitza-kalitatea aberasten dute, eta inguruko komunitateetan eragin positiboa dute] (3. or.).

Beraz, BA esperientziak ez dira ikaskuntza puntualean oinarritutako programa edo esperientzia isolatuak bakarrik, parte-hartze soziala sustatzen baitute (Kaplan *et al.*, 2017, 2020). Gainera, EAGLE erakundearen txostenaren (European Approaches to Inter-Generational Lifelong Learning, 2008) eta Orte *et al.* (2018) autoreen arabera, hezkuntza formalaren barruan egindako BA esperientziek bizitza osoan zehar ikasteko ideologia barneratzen laguntzen dute. Parte hartzen duten adineko pertsonak parte hartzen duten gazteen ikaskuntza-prozesua aberasten dute, eta, era berean, parte hartzen duten gazteek adinekoen bizitza aberasten dute.

Horrenbestez, bizikidetzaren zeharkako kompetentziaren barruan tokia izango lukete, gizarte-bizikidetzeta eta gizarte-kohesioa sustatzen baitute, ondasun komun gisa ulertuta (Orte eta Vives, 2016). Helburu horrekin, BA esperientzia gisa ulertzen dira belaunaldi desberdinetako pertsonak parte hartzen dutenak, bai parte-hartzaileentzat bai komunitatearentzat onurak dituztenak eta, horien bidez, belaunaldi desberdinen arteko harremanak sustatzen dituztenak (Muruyama *et al.*, 2019).

Hainbat ikerketak ikasleek BA esperientzia batean parte hartzean lortzen dituzten onurak identifikatu dituzte. Alde batetik, ikasleek trebetasun prosozialak eskuratu ditzakete (Gray *et al.*, 2020). Bestalde, eskola-konpromisoa eta autoestimua ere handitu daitezke (Au *et al.*, 2015). Era berean, eskola-motibazioa areagotu dezakeela ikusi da (Larrañaga eta Yubero, 2017). Aldi berean, hainbat belaunaldik partekatutako espazioak sustatzeak balioen, kulturaren eta historiaren transmisioa errazten du, belaunaldien arteko elkartasuna elikatuz eta estereotipo negatiboak murriztuz jakintzen transmisioaren bidez (Moreno *et al.*, 2018).

BA espazioen sustatzeak gaur egun duen garrantziaren kontzientzia harturik, Bilboko Hezkuntza Fakultatean (Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea) 2011. urteaz geroztik Hartu Emanak erakundearekin batera Gizarte Hezkuntza Graduaren barnean BA topaketak antolatzen dira ikasleen eta adinekoen arteko elkarrizketa espazioak sustatuz. Testuinguru honetatik abiatuta, ikerketa honen helburu nagusia topaketa hauetan parte hartzen duten ikasleen ahotsa jasotzea da esperientziarekiko iritziak jasotzeko eta BA esperientziak ikasleen ikasketa prozesuan duten eraginetan sakontzeko asmoz.

2. METODOLOGIA

Guztira 17 parte-hartzaitatik 14 ($n = \% 82,4$) emakumezkoak izan dira, eta 3 ($n = \% 17,6$) gizonezkoak. Batez besteko adina 20,5 urtekoa zen, 20 eta 23 urte bitartekoa. Guztiak Euskal Herriko Unibertsitate Publiko (UPV/EHU) Bilboko Hezkuntza Fakultateko Gizarte Hezkuntza Gradu hirugarren mailako ikasleak. Inklusio-irizpideak honako hauek izan dira: Gizarte Hezkuntzako graduaren Gizarte eta Hezkuntzako Esku-hartzea Pertsona Helduekin, Adinekoekin eta Mendekoeekin irakasgaia ikastea eta 2019/2020 ikasturtean Hartu Emanak erakundearekin batera antolatutako BA topaketetan parte-hartu izana.

BA esperientzietan parte hartu duten pertsonen elkarrekintzen eta iritzien partekatzea garrantzitsua izan da ikerketaren ikuspegi holistikoa garatzeko. Horrenbestez, ikasleek bizitako BA esperientziaren gaineko bizipenak jasotzeko, ikasleek narrazio edo hausnarketa introspektiboak gauzatu dituzte. Narrazio edo hausnarketa introspektiboek ezin dute islatu izandako esperientziaren aberastasun guztia, egileek (kasu honetan, ikasleek) elementu batzuk beste batzuen gainean nabarmentzen baitituzte (Riviera, 2015). Dena den, teknika narratiboetan oinarrituta, protagonisten sorkuntza sustatzen da prisma holistikoa batetik abiatuta, unibertsaltasunetik eta lege orokorretatik aldenduta, baina errealitate konkretua azpimarratuta (Rayas *et al.*, 2019).

Ikerketa hau *Belaunaldi Arteko Esperientziak Aztergai Hezkuntza Esparruan: Kohesio Soziala Ahalbidetzen duten Bideak Aztertzen* doktoretza-

tesiareen baitan kokatzen da (Eiguren, 2021). Horrenbestez, UPV/EHUKo gizakiekin ikertzeko Etika Batzordearen (GIEB) aldeko txostena jaso du, M10_2018_231 kodea duela. Ikasleek borondatez parte hartu zuten, ikerketan ikerketa-prozedurari buruzko informazioa jaso eta baimena eman zuten azterketan parte hartu aurretik.

Datu kualitatiboak sailkatzeko eta interpretatzeko, kategoria sistema bat sortu da (Denzin, 2009; McMillan *et al.*, 2005). Era berean, testuen analisi lexikala burutu da (Larruxea-Urkixo *et al.*, 2019a,b), betiere metodo kualitatiboak dakarren zorrotasun etikoa mantenduz (Noreña *et al.*, 2012).

Horiek sortzeko, aztergaien dimentsioak, gai nagusiak (kategoriak) eta gai horiei lotutako kontzeptuak (adierazleak) zehaztu dira (Coffey eta Atkinson, 2003). Horrenbestez, analisisian zein emaitzetan informazioaren jatorria errazago identifikatzeko asmoarekin, analisi-unitate bakoitzaren iturri-tresna eta parte hartzaileari buruzko informazioa kode alfanumerikoak erabiliz zehaztu da. Ondoren, Nvivo (Windows) programarekin informazioa era deduktiboan eta induktiboan analizatu da. Eginiko berrikuspen teorikotik abiatutako kategorizazio eta analisi bat proposatu dira (kategoria nagusiak), eta, gainera, diskurtsoetan berez sortu diren kategorian gehitu dira (azpikategoriak). Horrenbestez, sortutako kategorizazioaren trinkotasuna bermatzeko, bi ikertzailek errebisatu dute.

Orobat, Iramuteq (0.7 alpha 2) softwareen bidez algoritmoaren testu-datuen analisisia egin da. Programa informatiko honek testu-datuen analisi mota desberdinak ahalbidetzen ditu, hala nola, oinarritzko lexikografia (hitzen maiztasunaren kalkulua), baita aldagai anitzeko analisisia ere (beheranzko sailkapen hierarkikoa, antzekotasun-analisisia). Ulerterraza eta bisualki argia den hiztegiaren banaketa antolatzen du (Camargo eta Justo, 2013). Protagonisten diskurtsoetan sakontzeko Tgen irudia (batera osotasun gisa tratatzen diren forma edo leloak) desberdinak sortu dira. Antzekotasun lexikoaren analisisia interesgarria da hitzen elkarrekiko lotura behatzeko, bai eta haien arteko erlazio maila ere; izan ere, hitzen elkarrekiko gerturatze-tasa indartsuagoa edo ahulagoa izan daiteke (Khi karratuaren froga) (Idoiaga, 2016).

3. EMAITZAK

Hausnarketa introspektiboak: belaunaldi arteko esperientzien gainean bakarrizketa

Ikasleek BA esperientzian parte hartzeak sorrarazi dieten eragin desberdinei buruz idatzi dute hausnarketa introspektiboetan. Hortaz, lau kategoria nagusi identifikatu dira diskurtsoetan: (1) BA Esperientzia; (2) Alderdi Akademikoa; (3) Alderdi Pertsonala eta (4) Alderdi Soziala. Era berean, kategoria nagusietatik eratorritako lau azpikategoria identifikatu

dira (Curriculum A Aberastea, Profesionaltasuna, Emozioak eta Pentsamolde Irekiera).

Guztira, 113 elementu aztertu dira kategorian eta azpikategoria desberdinetan bananduta (1. taula).

1. taula
**Hausnarketa introspektiboetan kategorizatutako elementuak
 kategoria desberdinen arabera**

Kategoria	Elementuak	
	n	%
BA Esperientzia	17	15,0
Alderdi Akademikoa	60	53,1
Curriculum A Aberastea	31	27,4
Profesionaltasuna	29	25,7
Alderdi Pertsonala	13	11,5
Emozioak	5	4,4
Pentsamolde Irekiera	8	7,1
Alderdi Soziala	23	20,4
GUZTIRA	113	100,0

Hausnarketa gehienek **BA esperientziaren** alderdi orokorrean egiten diete erreferentzia. Hasierako aipamena egiten diote bizitako BA esperientziaren antolakuntzari («hemos tenido la ocasión los alumnos y las alumnas de Educación Social de participar en el tercer encuentro de los cuatro encuentros intergeneracionales programados este año» (I15_H)) eta metodologiari («para terminar con esta jornada entre todos y todas los oyentes que estábamos en la sala, que éramos de diferentes generaciones, hicimos una puesta en común de lo tratado» (I1_H)), era deskriptiboan. Hortaz, esperientziaren zehaztapenean murgilduta adinduekin eginiko lau saioen balarazio positiboa egiten dute ikasleek, eta unibertsitatearen eta erakundeen arteko lana goraiatzeko dute «me parece una idea muy interesante la de que la Facultad de Educación de la UPV/EHU y asociaciones, como esta, participen y colaboren juntas con el objetivo de concienciar sobre ciertos temas de interés al alumnado» (I9_H). Alabaina, esperientziaren formatu «akademikoeiari» kritika egiten diote, BA esperientziak helburutzat duten BA harremanen sustapenean oztupo bilaka daitekeelako: «antolakuntzari dagokionez, ez zait oso erakargarria iruditu, azalpen teknikoak hainbesteko denbora eman beharrean (beharrezkoak direla ahaztu gabe), ekintzetan parte

hartu dutenen ahotsak gehiago entzun behar direla uste dut» (I5_H). Dena den, nahiz eta bizitako BA esperientzian parte hartze aktibo murrizta izan, ikasleek adinduekin izandako kontaktua baloratzen dute, haien ikasketa prozesuko parte bezala:

Aunque la participación haya sido reducida, la dinámica que se ha creado de grupos de discusión, donde poníamos en común nuestras ideas y preocupaciones, me ha parecido muy útil, debido a que han llegado a lograr su objetivo y se han sacado cosas muy interesantes de dichos grupos. (I9_H)

Orobat, era estuan erlazionatzen dute bizitako esperientzia **alderdi akademikoarekin**, zehazki Gizarte Hezkuntza Graduaren ikasketa prozesuaren baitan. Graduaren izaera sozialak beharrezkotzat jotzen du kontzeptu akademikoak praktikotasunarekin lotzea. Hori dela eta, bizitako esperientzia ikasleek *curriculum akademikoa aberasteko* eratzat hartzen dute, teoriarik landutako kontzeptuak praktikotasuneko eta errealitate hurbiliko prismatik ikusarazten die «conocer como desde diferentes contextos se pueden trabajar de manera conjunta personas de edades muy diferentes» (I4_H), eta unibertsitateak gizarteari zabalik egoteko egiten duen apustua positiboki baloratzen dute:

Algo que valoro muy positivamente es el hecho de que se haya dado dicha charla intergeneracional en nuestra facultad, porque en ocasiones se nos olvida que las charlas y los discursos que se plantean en la universidad están, o pueden estar, abiertos a otros colectivos como es el de personas mayores. (I9_H)

Esperientzia honen bultzadak ikasleengan ikaskuntza esanguratsua sustatzen du: «considero estos tipos de encuentros son muy valiosos, y pueden servir como espacio de debate para reflexionar y promover acciones socioeducativas que fortalecen los lazos y mejoran la calidad de vida. También sirven para generar nuevos aprendizajes significativos» (I15_H).

Gainera, etorkizuneko Gizarte Hezitzaileen formakuntzan berebiziko garrantzia hartzen du agertoki eta izaera desberdineko errealitateetan esku hartzeko ekintzak garatzeko beharrezkoak diren trebetasunak eta jarrerak eskuratzeak. Adinduekin izandako kontaktuaren ondorioz, *profesionaltasunaren* esparruan etorkizunean adinekoekin lan egiteko bidea zabaldu zaie ikasleei praktikotasunetik abiatutako esperientzien ezagutzaren bitartez:

Como futuros educadores sociales, deberemos también de trabajar educando en favor de la tolerancia, la inclusividad, la participación y la igualdad de derechos para todas/os, con respecto a la diversidad, género y tercera edad. Dada la globalización, habremos de proporcionar

protección, libertad y hogar, es decir, acoger sin mesianismos ni exceso de protección que anulen la autonomía y capacidades de actuación de la persona. Habremos de trabajar el empoderamiento del sujeto, acompañándole en su proceso socioeducativo y vital. (I16_H)

Horrenbestez, BA esperientziak belaunaldiartekotasuna bultzatzeko ikasleen begirada zabaltzen du, eta esku hartzeko modu eta era berriak egiteko gaitasunak garatzen ditu:

El ver este ejemplo de intergeneración me parece una motivación que sirve para seguir pensando ideas en este campo La propuesta de la radio es muy interesante como he comentado, pero y ¿por qué no más? Una revista, una web, un canal de videos en youtube etc. (I14_H)

Urteetan alor sozialean ezagututako asistentzialismotik aratako ikasleek ezagututako BA esperientzietatik abiatuta prozesu sozio-hezitzaileetan pertsona bere prozesu eraldatzailearen erdigunean jartzeari buruzko ideian sakontzen dute: «debemos centrar nuestros proyectos en las necesidades y las características de las personas con las que vamos a intervenir y, para ello, necesariamente, tenemos que contar con la opinión y la participación activa de éstas» (I1_H). Hortaz, ezinbestekoa da ikasleek etorkizuneko gizarte hezitzaile bezala kolektibo desberdinekin lan egiteko gaitasuna lantzea: «dinamizar procesos que promuevan la mejora en cuanto a la calidad de vida de las personas mayores en base a su capacidad de decidir y hacer en su proceso de autorrealización, un continuum de, pasado, presente y futuro» (I13_H). Horrela, Gizarte Hezkuntzaren rol eraldatzailearen inguruko kontzientzia pizten da: «¿Y cuál es el motor que puede hacer posible todo lo recién mencionado? La labor de un/a educador/a social es vital e imprescindible para que este colectivo de personas puedan cumplir sus sueños y alcanzar sus objetivos» (I16_H). Gaitasun hauek unibertsitateko formakuntza-errealitate desberdinen ezagutzarekin konbinatuta lor daitezke: kasu honetan, adibidez, BA esperientzien bidez:

Debemos trabajar para romper con las barreras generacionales, no clasificar por edades puede ser muy útil y puede propiciar procesos de aprendizaje para todas las personas que participen en actividades intergeneracionales. También debemos romper con los estigmas e ideas preconcebidas sobre la gente mayor, eliminar los prejuicios que hay sobre ellas dentro de la sociedad e impulsar la idea de que podemos aprender mucho con ellas y ellas de nosotros/as. (I16_H)

Gainera, esperientzian parte hartzeak ikasleen **alderdi pertsonalean** ere eragiten du. Alde batetik, esperientziak berak adinduenganako *emozio* desberdinak azaleratzen dizkietelako:

Quando hablo de tristeza le pongo nombres a esa tristeza, me refiero a todas aquellas personas que están solas o que a pesar de la familia se sienten solas, sin visitas, sin nadie que les pueda ayudar en lo más mínimo. (I4_H)

Bizitza pertsonalarekin loturak eginez haiengan emozio positiboak sorrarazten dizkietelako: «ver que personas mayores, las cuales podrían ser nuestros abuelos y abuelas, en la facultad asistiendo a una charla que trata de la intergeneracionalidad, a mí me parece grandioso» (I9_H).

Ildo beretik, kasu honetan adin desberdineko pertsonekin espazioak partekatzeak *pentsamolde irekiera* ahalbidetzen du, eta adinduenganako hurbilpena sustatuz «el encuentro nos ofreció, una vez más, la oportunidad de compartir un espacio común entre jóvenes. Estos encuentros nos facilitan participar con estas personas y recibir puntos de vistas diferentes a los que estamos acostumbrados» (I8_H).

Azkenik, BA esperientziak **alderdi sozialarekin** lotzen dituzte eta kohesio soziala ahalbidetzeko tresna gisa identifikatzen da: «Los encuentros intergeneracionales son sin duda un elemento de unión y cohesión de saberes y experiencias de vida» (I13_H). Estereotipoak apurtu eta adinduen inklusioa sustatzeko gizaratean, «en este sentido, pienso que es muy importante trabajar estos temas desde el colegio, es necesario romper con los estereotipos que van ligados al colectivo de personas mayores e incluirlas en la sociedad» (I17_H) BA esperientziak duten indarra azpimarratzen dute:

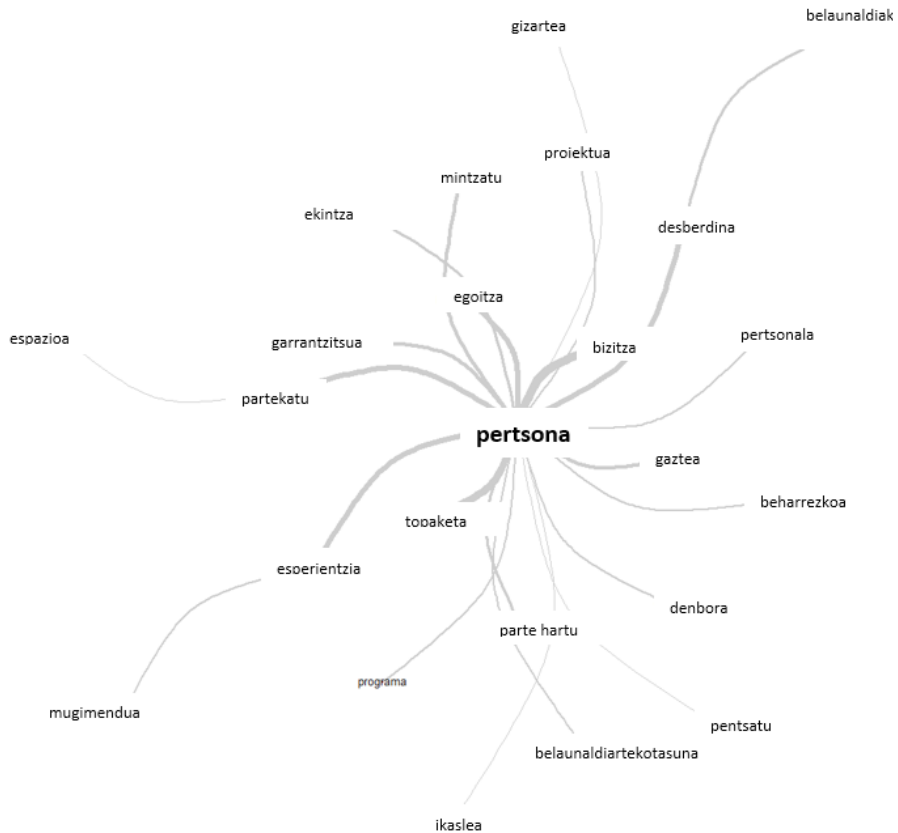
A través de estos encuentros intergeneracionales, se busca cambiar la forma de relacionarnos y de trabajar con las personas (autónomas y dependientes, ayudándolas a adaptar su proyecto vital, es decir, realizar sus sueños y deseos, sentirse útiles, satisfechas y aceptadas, proporcionando intervenciones que favorezcan la participación activa al máximo nivel, teniendo en cuenta las dificultades, limitaciones o discapacidades, las formas de organización e intervención propuestas. (I2_H)

Unibertsitateko ikasleen hausnarketa introspektiboetan sakontzen

Ikasleek eginiko hausnarketa introspektiboetan sakontzeko asmoz, belaunaldien arteko harremana islatzen duten hitz guztiekin Tgen¹ bat sortu da; horrenbestez, azpicorpus bat eraiki da BA testu-segmentuekin. Azpicorpus horri antzekotasun lexikoaren azterketa egin zaio (1. irudia).

---

¹ Batera osotasun gisa tratatzen diren formak edo leloak.

1. irudia

BA harremanen corpusaren antzekotasun lexikoaren analisiaren emaitzak

Analisi horretan oinarrituta, argiago ikus daiteke nola Gizarte Hezkuntzako Graduko ikasleek BA harremanetan *pertsona* jartzen duten erdigunean. Hortik abiatuta, hitz batzuek pisu nabarmenagoa hartzen dute, hala nola, *partekatu*, *bizitza* eta *topaketa* hitzek. Topaketari lotuta agertzen da honek duen garrantzia; izan ere, *belaunaldiartekotasuna* sustatzeko ezinbestekotzat jotzen da belaunaldi desberdin arteko *parte hartzea* sustatzen duten *espazioak* sortzea. Era berean, *esperientzia* bat bezala bizi dute, beste errealitate bat ezagutzeko eta ezagutza berriak bereganatzeko aukera ematen dien *bizi* esperientzia bat bezala. Horrenbestez, *espazioak partekatzearen garrantzia* azpimarratzen dute, adindunek *egoitzetan* duten bakardade eta isolamendu egoeraren aurrean, belaunaldi desberdinak hurbiltzen dituzten *ekintzak* sustatzeko beharra, alegia. Eta, azkenik, *gizarte* hitza ere azalarazten da, *proiektuari* lotuta, BA esperientziek gizartean bertan duten eragina goraipatuz.

4. EZTABAIDA ETA ONDORIOAK

Azken urteetan adintzen ari den biztanleriaren hazkundeak erronka berriak ekarri ditu politika-, osasun- eta hezkuntza-mailan. Esparru horren barruan, BA esperientzien gorakada esponentziala izan da, beharrezkoak direnak biztanleriaren adintzeari aurre egiteko eta gizartearen kohesioa sustatzeko (Kaplan *et al.*, 2017). BA esperientziak testuinguru formalean nahiz ez-formalean egin daitezkeen arren, autore desberdinen aburuz (Belgrave, eta Keown, 2018; Dauenhauer *et al.*, 2018; EAGLE; 2008; Orte *et al.*, 2018) hezkuntza formalean gauzatzen diren BA esperientziek BA hurbilketan laguntzen dute, partaideen ikaskuntza esanguratsu baten bidez, eta ikaskuntza hori komunitatean islatzen da oro har (Kamei *et al.*, 2011; Moreno *et al.*, 2018).

Azken urteotan areagotu egin dira hezkuntza formalean BA esperientziak (Canedo-García *et al.*, 2017), batez ere unibertsitate-ingurunean, eta gizarte-arloko ikasketetan komunitatera hurbiltzeko interes berezia plazaratu da BA elkartasunaren bidez (Molina *et al.*, 2018). Izan ere, praktika sozialak gizartearen izaeraren isla bihurtzen dira, gizarte horretan agertzen eta garatzen baitira, bai eta banaketa-, birbanaketa-, truke- eta elkarrekotasun-sistemen logikaren isla ere (Pugga eta Rodríguez, 2019).

Hausnarketa introspektiboetan parte hartu duten ikasleen hitzetan, BA esperientzia aurrera eramateko orduan ezinbestekotzat jotzen dute metodologia eta gaiaren aukeraketan parte hartze aktiboa izatea. Hainbat egilek adierazten duten bezala (MacCallum *et al.*, 2006; Newman eta Sánchez, 2007), BA esperientziak protagonisten kezketan oinarrituta eraiki behar dira, bi belaunaldien arteko sinergiak bilatuz. Alde horretatik, ikasleek azpimarratu dute garrantzitsua dela egunerokotasunetik abiatzea BA esperientziak eraikitzeko orduan. Komunitate beretik abiatuta, maila mikro batetik alegia, adin desberdinetako pertsonen parte hartzea eta inplikazioa bilatu behar da. Hau da, haien arteko harremana sustatzen duten jarduerak sustatu behar dira, guztiontzako eta, beraz, komunitatearentzako eraginak lortzeko asmoarekin.

Ildo horretatik abiatuta, Gizarte Hezkuntza Graduko ikasleek adinduen ahalduntze-prozesua indartzeari garrantzia ematen diote; izan ere, prozesu horretan, pertsonak bere kontzientzia eta segurtasuna hartu behar dute beren burua gaitzeko eta beren autoestimua areagotzeko. Horrela, protagonistek dagozkien erabakiak hartu ahal izango dituzte eraldaketa pertsonal eta komunitario bat lortzeko, barrutik kanpora ulertutako prozesu batean. Horrenbestez, jasotako ikasleen ahotsetan ikusi da nola duten eragina parte-hartzaileengan. Esperientzia bizi ondoren hainbat alderditan aldaketak izan baitituzte, komunitateari oro har zeharka eraginez. Ikasleek motibazio handiagoa hartzen dute, eta, aldi berean, kontzeptu teorikoetatik haratago ikaskuntza esanguratsua sustatzen duten balioak transmititzen dituzte (Larrañaga eta Yubero., 2017; Nepper, 2014). Horrela, curriculum a-

rasten duten zeharkako gaitasunak garatzen dituzte (Dreibelbis eta George, 2017). Gainera, unibertsitate-mailetako ikasleen artean, adinekoekiko jarrierak hobetzean profesionaltasun handiagoa lortzen da etorkizunean (Hahn *et al.*, 2018). Era berean, adinekoen gizarte-erabilgarritasunaren sentimendua handitzen denez (Skropeta *et al.*, 2014), gizarte-isolamenduaren sentimendua murriztu egiten da (Lokon *et al.*, 2018), eta belaunaldien arteko lotura bultzatzen du (Lane, 2016), eta gizarte-kohesio handiagoa lortzen laguntzen du (Heydon eta O'Neill, 2014; Kaplan *et al.*, 2020; Whiteland, 2013).

Ondorioz, ikasle oro konturatu da BA esperientzien balioaz, esperientzien balorazio positiboa egiten dute oro har, baina beharrezkoa ikusten dute prozesuan aktiboki parte hartzea eta esperientziak denboran jarraikortasun bat izatea, ikaskuntza prozesu esanguratsuak susta daitezela.

Horrenbestez, ikerketak dituen mugen artean nabarmentzekoa da ikeritutako BA esperientzia beraren izaera. BA topaketa bera Gizarte Hezkuntzako ikasleei zuzenduta dago, eta ikasle horiek sentsibilizazio berezia izan dezakete gaiaren aurrean.

Gaur egungo gizartearen aniztasunari aurre egitea ezinbesteko erronka izango da datozen urteetarako; gizartearen adintzea, pertsonen migrazio-mugimenduak eta ikasleen premia ugariak erantzutea izango dira lan-ildo esanguratsuetako batzuk. BA esperientziak izan daitezke erroka hauei aurre egiteko estrategia, baina, nahiz eta 90eko hamarkadatik aurrera BA esperientzien gaineko ikerketen interesa nabarmen handitu den (Martin *et al.*, 2010), ez da gaiari buruzko politika bateraturik sustatu, eta BA esperientzia bakoitzak ezaugarri batzuk garatu ditu, gauzatzen den herrialdearen arabera. Hezkuntza formalaren eremuan fokua jarrita, gabezia handia dago BA esperientzien eraginaren gaineko ikerketetan ere (Kaplan, 2001). Horrenbestez, zenbait egilerekin bat eginez (Boström, 2014; Dominguez, 2012; ENIL-European Network for Intergenerational Learning, 2012; Pinazo eta Kaplan, 2007; Sánchez *et al.*, 2010), garrantzitsua da esparru honetan egiten diren esperientzien gaineko ikerketa sustatzea, horiek identifikatu, sustatu eta abian jartzeko irizpideak bateratzeko asmoz.

ERREFERENTZIAK

- Abellán, A., Aceituno, N., Pérez, J., Ramiro, D., Ayala, A. eta Pujol, R. (2019ko martxoak 6). *Un perfil de las personas mayores en España, Indicadores estadísticos básicos*. Informes Envejecimiento en Red, 22. <http://envejecimiento.csic.es/documentos/documentos/enred-indicadoresbasicos2019.pdf>
- ADSIS Fundazioa eta Aspaldiko Fundazioa (d.g.). *Experiencia Solidaria Bestalde con personas mayores, personas privadas de libertad y jóvenes voluntari@s*. Euskadi Lagunkoia. <https://www.euskadilagunkoia.net/es/component/bbpps/practica/50>

- Au, A., Ng, E., Garner, B., Lai, S., eta Chan, K. (2015). Proactive aging and intergenerational mentoring program to promote the well-being of older adults: pilot studies. *Clinical Gerontologist*, 38(3), 203-210.
- Bauman, Z. (2003). *Modernidad líquida*. Fondo de la Cultura Económica.
- Belgrave, M. J., eta Keown, D. J. (2018). Examining cross-age experiences in a distance-based intergenerational music project: comfort and expectations in collaborating with opposite generation through «virtual» exchanges. *Frontiers in medicine*, 5, 214. <https://doi.org/10.3389/fmed.2018.00214>.
- Bermejo, J. C. (2016). La soledad en los mayores. *ARS MEDICA Revista de Ciencias Médicas*, 32(2), 126-144.
- Boström, A. (2014). Reflections on intergenerational policy in Europe: the past twenty years and looking into the future. *Journal of Intergenerational Relationship*, 12 (4), 357-367. <https://doi.org/10.1080/15350770.2014.961828>
- Bridges Together INC (2012). *Bridges Together*. <https://www.bridgestogether.org/>
- Camargo, B. V. eta Justo, A. M. (2013). IRAMUTEQ: um software gratuito para análise de dados textuais. *Temas em psicologia*, 21(2), 513-518. <http://dx.doi.org/10.9788/TP2013.2-16>
- Canedo-García, A., García-Sánchez, J. N., eta Pacheco-Sanz, D. I. (2017). A systematic review of the effectiveness of intergenerational programs. *Frontiers in Psychology*, 8, 1882. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01882>
- Cátedra Macrosad de Estudios Macrosad Kooperatiba eta Granadako Unibertsitatea (d.g). *Catedra Macrosad de Estudios Intergeneracionales*. *Centro Intergeneracional de referencia Macrosad*. Macrosad. <https://catedras.ugr.es/macrosad/pages/centro-intergeneracional-de-referencia-de-macrosad>
- Cobo, F. eta Codina, R. (2008). Experiencia práctica: relaciones intergeneracionales y personas mayores. *RES: Revista de Educación Social*, 8.
- Coffey, B. eta Atkinson, A. K. (2003). Lifelong learning, intergenerational learning, and social capital. Stockholm. In B. Schmidt-Hertha, S.J. Krasovec eta M. Formosa (Eds.). *Learning across Generations in Europe (191-201)*. Springer Link.
- Dauenhauer, J. A., Heffernan, K. M., y Cesnales, N. I. (2018). Promoting intergenerational learning in higher education: older adult perspectives on course auditing. *Educational Gerontology*, 44(11), 732-740. <https://doi.org/10.1080/03601277.2018.1555358>
- Del Gobbo, G., Galeotti, G., eta Esposito, G. (2017). Intergenerational Education for Social Inclusion and Solidarity: The Case Study of the EU Funded Project Connecting Generations. *Selected Contemporary Challenges of Ageing Policy*, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków <https://ssrn.com/abstract=3125088>
- Denzin, N. K. (2009). The elephant in the living room: Or extending the conversation about the politics of evidence. *Qualitative research*, 9(2), 139-160. <https://doi.org/10.1177/1468794108098034>
- Domínguez, M. (2012). Programas Intergeneracionales: reflexiones generales a través del análisis DAFO. *Revista Electrónica de Psicología Social Poiesis* (24), 2-15.
- Dreibelbis, T. D. eta George, D. R. (2017). An intergenerational teaching kitchen: Reimagining a senior center as a shared site for medical students and elders en-

- rolled in a culinary medicine course. *Journal of Intergenerational Relationships*, 15(2), 174-180. <https://doi.org/10.1080/15350770.2017.1294438>
- Dumont, E. (2017). Virtual Co-presence in an Intergenerational Language-Learning Videoconferencing Project: an exploratory pilot study. *Qwerty-Open and Interdisciplinary. Journal of Technology, Culture and Education*, 12(1), 39-60.
- Durkheim, É. [1893] 1964. *The Division of Labour in Society*. Free Press.
- Durkheim, É. [1957] 2013. *Professional Ethics and Civic Morals*. Routledge.
- Eiguren, A. (2021). *Belaunaldi arteko esperientziak aztergai hezkuntza formalaren esparruan: kohesio soziala ahalbidetzen duten bideak aztertzen*. Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU).
- Eurobarometer (2012). Active Ageing. Special Eurobarometer (378). Comisión Europea. http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_378_en.pdf
- European Approaches to Inter-Generational Lifelong Learning Consortium (2008). *Intergenerational Learning in Europe. Policies, programs y practical guidance*. Europako Batzordea. <http://bit.ly/2PyE0wP>
- European Civil Society for Education (d.g). *Lifelong Learning Platforms*. European Civil Society for Education. <http://llplatform.eu/>
- European Network for Intergenerational Learning-ENIL (2012). *Intergenerational learning and active aging*. Europako Batzordea. <http://envejecimiento.csic.es/documentos/documentos/enil-ilv-01.pdf>
- Euskal Estatistika Erakundea (Eustat, 2017). *Biztanleriaren proiektzioak. Emaitzen azterketa*. Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioa. https://eu.eustat.eus/elementos/ele0014200/Biztanleri_proiektzioak_2031/inf0014234_e.pdf
- Foessa Fundazioa eta Caritas Espainia (2019). *VIII Informe sobre Exclusión y Desarrollo social en España*. Caritas España. <https://caritas-web.s3.amazonaws.com/main-files/uploads/sites/16/2019/05/Informe-FOESSA-2019-completo.pdf>
- Garza-Sánchez, R. I., González-Tovar, J., Rubio-Rubio, L. eta Dumitrache-Dumitrache, C. G. (2020). Soledad en personas mayores de España y México: un análisis comparativo. *Acta Colombiana de Psicología*, 23(1), 106-116.
- Gasteizeko Udala (d.g.). *Harremanak ehunduz. Belaunaldi arteko programak*. Gasteizeko Udala https://www.vitoria-gasteiz.org/wb021/was/contenidoAction.do?lang=euetalocale=euetaidioma=euetaid= u814c457_155e275d8e9_7f28
- Gray, A., Beamish, P., eta Morey, P. (2020). Flourish: The impact of an intergenerational program on third-grade students' social and emotional wellbeing with application to the PERMA framework. *TEACH Journal of Christian Education*, 14(1), 26-37.
- Guillen, A. M., González, S. eta Luque, D. (2016). El modelo social europeo: evolución y retos. In E. del Pino eta M.J. Rubio (zuz.) *Los Estados de Bienestar en la encrucijada*, 80-199. TEGAL
- Hahn, S. J., Kinney, J. M., eta Heston, J. (2018). «So we basically let them struggle»: Student perceptions of challenges in intergenerational service-learning. *Gerontology and geriatrics education*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/02701960.2018.1447935>
- Hartu Emanak Erakundea (2015eko abuztuak 30). *Barakaldo ayer*. Hartu Emanak Erakundea. <https://www.hartuemanak.org/publicaciones/barakaldo-ayer/>

- Hatton-Yeo, A.; Klerq, J.; Ohsako, T. eta Newman, S. (2001). Políticas públicas e implicaciones de la investigación. Una perspectiva internacional. En A. Hatton-Yeo y T. Ohsako (eds.), *Programas intergeneracionales: Políticas públicas e implicaciones de la investigación. Una perspectiva internacional* (9-17.orr). The Beth Johnson Foundation and UNESCO Institute for Education.
- Hatton-Yeo, J. eta Ohsako, T. (Eds.) (2001). *Programas intergeneracionales: políticas públicas e implicaciones de la investigación. Una perspectiva internacional*. The Beth Johnson Foundation, UNESCO Institute for Education. https://www.infogerontologia.com/documents/gerontologia/envej_activo_intergen/intergenspa.pdf
- Herce, J. A. (2016). El impacto del envejecimiento de la población en España. *Cuadernos de Información económica*, 251, 39-48.
- Heydon, R., eta O'Neill, S. (2014). Songs in our hearts: Affordances and constraints of an intergenerational multimodal arts curriculum. *International Journal of Education and the Arts*, 15(16), 1-33.
- Idoiaga, N. (2016). *Osasun izurriteen gizarte irudikapenak: jakintza zientifikotik egunerokotasuneko pentsamendura. Komunikabideen eragina*. Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU).
- Kamei, T., Itoi, W., Kajii, F., Kawakami, C., Hasegawa, M., eta Sugimoto, T. (2011). Six month outcomes of an innovative weekly intergenerational day program with older adults and school-aged children in a Japanese urban community. *Japan Journal of Nursing Science*, 8(1), 95-107. <https://doi.org/10.1111/j.1742-7924.2010.00164.x>.
- Kaplan, M. (2001). *School-based intergenerational programs*. UNESCO Institute for Education. http://www.youthmetro.org/uploads/4/7/6/5/47654969/school_based_intergenerational_programs.pdf
- Kaplan, M., Sánchez, M., eta Hoffman, J. (2017). *Intergenerational pathways to a sustainable society*. Springer International Publishing.
- Kaplan, M., Thang, L. L., Sánchez, M. eta Hoffman, J. (eds.). (2020). *Intergenerational Contact Zones. Place-based Strategies for Promoting Social Inclusion and Belonging*. Routledge.
- Lane, K. (2016). «Are you going to come and see us again soon?» An intergenerational event between stroke survivors and school-children. *Quality in Ageing and Older Adults*, 17(4), 246-252. <https://doi.org/10.1108/QAOA-09-2016-0037>
- Larrañaga E., eta Yubero, S. (2017). An experience of intergenerational learning with college students through the graphic novel. *Revista de Humanidades*, (32), 161-182.
- Laruxea-Urkixo, N., Cardeñoso, O. eta Idoiaga, N. (2019a). Emozioak unibertsitateko ikasketa prozesuen ardatz: Lehen Hezkuntzako Graduaren kasua. *Tantak*, 31(1), 177-194.
- Laruxea-Urkixo, N., Cardeñoso, O. eta Idoiaga, N. (2019b). El alumnado del Grado de Educación ante las tareas universitarias: emoción y cognición. *Educación XXI*, 23(1), 197-220.
- Latorre, C. (2019). El envejecimiento de la población. Oportunidades y retos. *Revista ciencias de la salud*, 17(3), 6-8.
- Lokon, E., Li, Y., eta Kunkel, S. (2018). Allophilia: increasing college students' «liking» of older adults with dementia through arts-based intergene-

- rational experiences. *Gerontology and geriatrics education*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/02701960.2018.1515740>
- Lopez J., eta Díaz, M. P. (2018). El sentimiento de soledad en la vejez. *Revista internacional de sociología*, 76(1), 085. <https://doi.org/10.3989/ris.2018.76.1.16.164>
- MacCallum, J., Palmer, D., Wright, P., Cumming-Potvin, W., Northcote, J., Booker, M. eta Tero, C. (2006). *Community building through intergenerational exchange programs*. National Youth affairs Research Scheme.
- Martin, K., Springate, I. eta Arkinson, M. (2010). *Intergenerational Practice: Outcomes and effectiveness*. LGA research report: National Foundation for Educational Research. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED511391.pdf>
- Marx, M.S., Hubbard, P., Cohen-Mansfield, J., Darkheel-Ali, M. eta Thein, K. (2004). Community service Activities versus traditional activities in an intergenerational visiting program. *Educational Gerontology*, (31), 263-271.
- Matia Fundazioa (2019ko apirilak 29). *Belaunaldi arteko programak. Esperientziatik ebidentziara*. Matia Fundazioa. <https://www.matiafundazioa.eus/eu/blog/belaunaldi-arteko-programak-esperientziatik-ebidentziara>
- McMillan, J. H., Schumacher, S. eta Baides, J. S. (2005). *Investigación educativa: una introducción conceptual*. Pearson.
- Mead, M. (1970). *Cultura y compromiso. Estudio sobre la ruptura generacional*. Gedisa.
- Merz, E. M., Schuengel, C., eta Schulze, H. J. (2007). Intergenerational solidarity: An attachment perspective. *Journal of Aging Studies*, 21(2), 175-186. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2006.07.001>
- Moreno, P., Martínez de Miguel S. eta Escarbajal, A. (2018). El impacto educativo de los programas intergeneracionales: un estudio de DTe la escuela y las diferentes instituciones sociales implicadas. *Revista Iberoamericana de Educación*, 77(2), 31-54.
- Munduko Osasun Erakundea (2010). *Informe sobre la salud en el mundo*. Munduko Osasun Erakundea. <https://www.who.int/whr/2010/es/>
- Munduko Osasun Erakundea (2015). *Informe Mundial sobre el envejecimiento y la salud*. Munduko Osasun Erakundea https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186466/9789240694873_spa.pdf?sequence=1
- Munduko Osasun Erakundea (2016). *Demographic trends, statistics and data on ageing*. Munduko Osasun Erakundea. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/healthy-ageing/data-and-statistics/demographic-trends,-statistics-and-data-on-ageing>
- Munduko Osasun Erakundea, (2019). *The World Health Statistics, 2019. Monitoring Health for the sustainable development goals*. Munduko Osasun Erakundea <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/311696/WHO-DAD-2019.1-eng.pdf>
- Murayama, Y., Murayama, H., Hasebe, M., Yamaguchi, J., eta Fujiwara, Y. (2019). The impact of intergenerational programs on social capital in Japan: a randomized population-based cross-sectional study. *BMC Public health*, 19(1), 156.
- Nazio Batuak Erakundea (1995). *Marco conceptual del programa para los preparativos y la observancia del Año Internacional de las Personas de Edad*. Nazio Batuak Erakundea. <http://www.un.org/documents/ecosoc/docs/1995/e1995-24s.htm>

- Nazio Batuak Erakundea (2002). *Informe de la Segunda Asamblea Mundial sobre el Envejecimiento*. Nazio Batuak Erakundea. https://www.un.org/es/events/pastevents/ageing_assembly2/
- Nazio Batuak Erakundea (2017). *World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables. Working Paper No. ESA/P/WP/248*. Nazio Batuak Erakundea. https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf
- Nazio Batuak Erakundea (2019). 2019 Revision of World Population Prospects. Nazio Batuak Erakundea. <https://population.un.org/wpp/>
- Nepper, J. (2014) Learning Through Service: Developing an Intergenerational Project to Engage Students. *Educational Gerontology*, 40(9), 676-685. <https://doi.org/10.1080/03601277.2013.873295>
- Newman, S. eta Sánchez, M. (2007). Los programas intergeneracionales: concepto, historia y modelos. In M. Sánchez (zuz.) *Programas Intergeneracionales: hacia una sociedad para todas las edades (37-69)*. Fundación La Caixa.
- Noreña, A. L., Alcaraz-Moreno, N., G., Rojas, J.G. eta Rebolledo-Malpica, D. (2012). Aplicabilidad de los criterios de rigor y éticos en la investigación cualitativa. *AQUICHAN*, 12, (3), 263-274.
- Orte, C., eta Vives, M. (2016). *Compartir la infancia, Proyectos intergeneracionales en las escuelas*. Ediciones Octaedro.
- Orte, C., Vives, M., Amer, J., Ballester, L., Pascual, B., Gomila, M. A., eta Pozo, R. (2018). Sharing Intergenerational Relationships in Educational Contexts: The Experience of an International Program in Three Countries (Spain, Poland and Turkey). *Journal of Intergenerational Relationships*, 16(1-2), 86-103. <https://doi.org/10.1080/15350770.2018.1404414>
- Osasun eta Herri Administrazio Saila. (2005). *El envejecimiento de la población vasca y sus consecuencias económicas y sociales*. Estudios de Economía (17). Eusko Jaurlaritza. https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/estudios_ekonomia/eu_publica/adjuntos/Envejecimientopoblacion.pdf
- Otero, Á., Zunzunegui, M. V., Rodríguez-Laso, Á., Aguilar, M. D. eta Lázaro, P. (2004). Volumen y tendencias de la dependencia asociada al envejecimiento en la población española. *Revista española de salud pública*, 78, 201-213.
- Perez, J. (2010). *El envejecimiento de la población española*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. <https://digital.csic.es/bitstream/10261/29071/1/2010Inv+Ciencia.pdf>
- Pinazo, S. eta Kaplan, M. (2007). Los beneficios de los programas intergeneracionales. In M. Sánchez (Koord.). *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades (70-99)*. Fundación La Caixa.
- Providence Health and Service (d.g). *Intergenerational Learning Center*. Providence Health and Service. <http://washington.providence.org/senior-care/mount-st-vincent/services/child-care/>
- Puga, D. eta Rodríguez eta G. (2019). *La solidaridad intergeneracional (SI)*. VIII Informe FOESSA. Documento de trabajo 6.8. <https://caritas-web.s3.amazonaws.com/main-files/uploads/sites/16/2019/05/6.8.pdf>
- Rayas, J. Z., Razo, G. L., Sánchez, M. D. G., Zapata, S. D. C. M. eta Bautista, J. M. S. (2019). Migración: percepción infantil a partir de narraciones. *PSI-CUMEX*, 9(1), 95-111.

- Reyes-Palau, N. C. (2014). La función cultural familiar y las relaciones generacionales. ¿distanciamiento familiar?. *Maestro y Sociedad*, 11(3), 76-81.
- Rivera, F. B. (2015). Investigación en deserción estudiantil universitaria: educación, cultura y significados. *Revista Educación y desarrollo social*, 9(2), 86-101.
- Rueda, J. D. (2018). La soledad de las personas mayores en España: Una realidad invisible. *Actas de coordinación socio-sanitarias*, 28, 45-64.
- Sánchez, M. (zuz.) (2007). Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades. *Colección Estudios Sociales*, 23. La Caixa Fundazioa.
- Sánchez, M., Kapla, M. eta Sáez, J. (2010). *Programas Intergeneracionales. Guía introductoria*. Instituto de Mayores y Servicios Sociales. <https://www.imserso.es/InterPresent1/groups/imserso/documents/binario/programasintergeneracionales31.pdf>
- Shrawat, S. eta Jones, C. (2015). Digital storytelling for intergenerational collaboration: a tool for student engagement in aging research. *Gerontologist* (55), 215-215.
- Skropeta, C. M., Colvin, A. eta Sladen, S. (2014). An evaluative study of the benefits of participating in intergenerational playgroups in aged care for older people. *BMC geriatrics*, 14(1), 109. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1186/1471-2318-14-109.pdf>
- Thijssen, P. (2016). Intergenerational solidarity: the paradox of reciprocity imbalance in ageing welfare states. *The British Journal of Sociology*, 67(4), 592-612. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12221>
- Together Old and Young (d.g). *TOY: Together Old and Young. International Child Development Initiatives – ICDI*. <http://www.toyproject.net/>
- Varvarigou, M., Creech, A., Hallam, S., eta McQueen, H. (2011). Bringing different generations together in music-making: An intergenerational music project in East London. *International Journal of Community Music*, 4(3), 207-220.
- Wagner, M. (2001). Soziale differenzierung, gattenfamilie und ehesolidarität. Zur familiensoziologie Emile Durkheims. In J. Huinink, K. P. Strohmeier, eta M. Wagner (eds.), *Solidarität in Partnerschaft und Familie* (19–42.orr). Ergon.
- Whiteland, S. (2013). Picture pals: An intergenerational service-learning art project. *Art education*, 66 (6), 20-27. <https://doi.org/10.1080/00043125.2013.11519246>